

Beszámoló a városi levéltárak közös nyilvántartásának megvalósításáról szóló

204113/00526 sz. NKA pályázatról

Az ATOM levéltári nyilvántartó szoftvert használja levéltáraink nagy része levéltári nyilvántartása (törzskönyve) vezetésére. A szoftver kifejlesztését a Nemzetközi Levéltári tanács (ICA) támogatta, így sokan ICA-ATOM néven ismerhették. Fejlesztője a kanadai Artefactual cég. Az ATOM mozaikszó jelentése „Access to memory” s ma már csak ez az elnevezés használatos, mivel az ICA támogatását megszüntette.

A szoftver első 1. verziója 2008-ra készült el, mára a 2. verzió hatodik komolyabb frissítésénél tartanak.¹ A szoftver web alapú, ingyenes, nyílt forráskódú és minden, a működéséhez szükséges kiegészítő a nyílt forráskódú megoldások táborába tartozik. 2018 óta a fejlesztést a Kanadában létrejött az Access to Memory (AtoM) Alapítvány², egy közösségi hozzájáruláson alapuló nonprofit testület végzi. Az Alapítvány felügyeli és támogatja az AtoM levéltári nyilvántartó szoftver fejlesztését és fenntartását, elsődleges céljának az AtoM szoftver továbbtervezését és fejlesztését tartja. Pénzügyi fenntartását az alapító tagok (2000 kanadai dollár/év), a szavazati joggal rendelkező tagok (500 kanadai dollár/év) és az egyszerű tagok (50 kanadai dollár/év) biztosítják.

A Nemzetközi Levéltári Tanács által készített szabványok³ használatára épül a szoftver, azaz a levéltári anyag leírását az ISAD(G) 2. kiadása, az iratképzőket az ISAAR(CPF) 2. kiadása, a levéltárak adatait az ISDIAH szabványban rögzítettek szerint kell végezni. Adatcsere formátumai is szabványosak⁴.

Az AtoM jelentős intézményi felhasználói közösséggel bír, a regisztrált felhasználók száma is több mint ezer, de nem minden felhasználó regisztrál. Magyarországon eddig három alkalmazás futott, melyek közül a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár egy korábbi, mára nem támogatott ICA-AtoM verziót használ. A Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesülete 2015-16-ban Koltai András irányításával 49 (mára ez a szám elérte a 60-at) levéltár részére⁵, míg a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség Acél Róbert vezényletével 18 tagja részére készített egy közös AtoM alapú nyilvántartást⁶, mindkét esetben NKA támogatással.⁷

A szoftver hazai alkalmazása során Acél Róbert, Baranyai Borbála, Koltai András, Mátyás Zoltán, ifj. Szabadi István elvégezte az AtoM 2.1. szinte teljes körű fordítását és egyes részekhez kezelői kézikönyv is készült. Az AtoM kezelőfelületete angol, francia, portugál, spanyol és holland nyelven érhető el. A fordítás az újabb verziókhöz is folyamatosan kiegészítésre került. Mára a felsőoktatási levéltárak 669 fondja és 1642 állaga, az egyházi levéltárak 2672 fondja és 1777 állaga adatai kereshetőek egyidejűleg.

¹ A kezdetekről és a fejlesztési filozófiáról bővebben ld. itt:

<https://wiki.accesstomemory.org/Development/Philosophy> , letöltés ideje: 2021. 06. 23.

² Az Alapítvány honlapja: <https://accesstomemoryfoundation.org/> , letöltés ideje: 2021. 06. 23.

³ A szabványok magyar nyelvű fordítása itt megtalálható:

<http://www.archivportal.hu/hu/leveltarosoknak/leveltari-szabvanyok/> , letöltés ideje: 2021. 06. 23.

⁴ Jelenleg az AtoM az alábbi import/export formátumokat támogatja: EAD, EAC-CPF, CSV és SKOS.

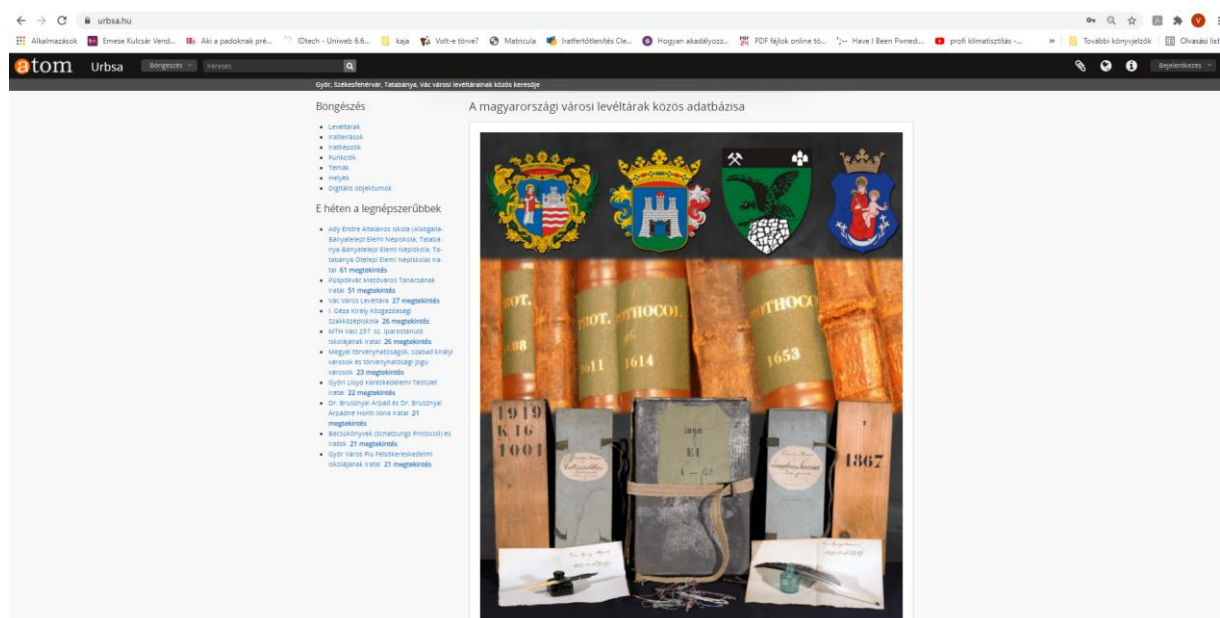
⁵ Elérhetőség: <https://arca.melte.hu/index.php/> ,letöltés ideje: 2021. 10. 23..06

⁶ Elérhetőség: http://univa.mflsz.hu/index.php/?sf_culture=hu , letöltés ideje: 2021. 06. 23.

⁷ Bővebben ld.: Fiziker Róbert: Beszámoló a Magyar Levéltárosok Egyesülete 2016. évi vándorgyűléséről, in: Levéltári Szemle, 2016/3. 7 – 25. l.

Időközben a Magyar Nemzeti Levéltár és tagintézményei, valamint Budapest Főváros Levéltára levéltári nyilvántartását a scopeArchiv svájci fejlesztésű szoftver használatával valósította meg, így a hazai levéltárak nagyobb része (a kevésbé jó emlékű e-Archívum után) szabványos, mindkét esetben nemzetközi közösség által fejlesztett levéltári nyilvántartó rendszerrel rendelkezik.

A Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa 2020-ban nyújtott be pályázatot NKA támogatásért Győr Megyei Jogú Város Levéltára, a Városi Levéltár és Kutatóintézet Székesfehérvár, a Tatabányai Városi Levéltár és Vác Város Levéltára AtoM alapú nyilvántartásának megvalósítására. A megvalósításhoz Koltai András nyújtott önzetlen segítséget, aki a felhasználói oktatásban is oroszlánrészt vállalt. A szervert és az adatok tárolását Budapest Főváros Levéltára szolgáltatja. A projekt 2020. decemberére valósult meg, a közös kereső elérhetősége: www.urbsa.hu.

A www.urbsa.hu bejelentkező képernyője.

A levéltárak Excel fájlban átadott törzskönyvi adatait Orthmayr Flóra, a BFL munkatársa alakította át első lépésben a betöltéshez szükséges Excel formátumra, majd tovább XML formátumra, amelybe konvertálva került a szoftverbe betöltésre. Győr Megyei Jogú Város Levéltára 186 fondja és 307 állaga, a Városi Levéltár és Kutatóintézet Székesfehérvár 337 fondja és 163 állaga, a Tatabányai Városi Levéltár 215 fondja és 49 állaga, Vác Város Levéltára 236 fondja és 562 állaga leírásai adatai kerültek betöltésre, mindösszesen 974 fond és 781 állag. Az intézményi leírásokat, a raktári nyilvántartások egy részének betöltését, valamint az iratképzők adatainak felvitelét Haraszi Viktor készítette el az egyes levéltárak által rendelkezésre bocsátott adatok alapján.

A betöltés során a levéltárak törzskönyvi adatai kerültek a nyilvántartó szoftverbe és váltak az AtoM keresőfelülete segítségével együttesen kereshetővé. Az AtoM keresője a 2010 óta fejlesztett, szintén nyílt forráskódú Elasticsearch, mely kellően gyors és pontos kereshetőséget biztosít. A törzskönyvi adatokon kívül kereshetünk a levéltári anyag ISAD(G) szerinti, az iratképzők (szervezetek/testületek, személyek és családok) ISAAR szerinti leírásaiban is. A levéltárak leírása a levéltári anyagot kezelő intézmények leírásának nemzetközi szabványa, az ISDIAH alapján készült el. A szoftver tartalmazza az iratképző funkcióinak az iratok keletkezésének kontextusában történő leírásának ISDF szabvány szerinti leírási lehetőségét is. Bár a szabvány magyar nyelven elérhető, gyakorlati alkalmazása a hazai levéltárügyben kevésbé honosodott meg.

Az egyes levéltárak kijelölt munkatársainak - a COVID-19 világjárvány miatt többször elhalasztott - felhasználói szintű oktatására 2021. május 18-án került sor, a BFL oktatótermében. Az oktatást dr. Koltai András vezette. A képzésről a résztvevők az MLVT és Koltai András által aláírt tanúsítványt kaptak.

Az AtoM felhasználói szintű oktatás 2021. május 18-án a BFL helyiségében

OKLEVÉL

A Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa igazolja, hogy

dr. B. Stenge Csaba

sikeresen elvégezte az

szoftver szerkesztő tanfolyamot,

mely 2021. május 18-án Budapest Főváros Levéltárában került megtartásra.

dr. Koltai András
oktató
AtoM vezető adminisztrátor

dr. Haraszti Viktor
MLVT alelnöke
AtoM adminisztrátor

A tanúsítvány mintája

Az AtoM logikája a levéltári hierarchiára épül, a levéltár-iratképző logikai kapcsolat megtartásával. A levéltár-fondfőcsoport-fond-állag-sorozat-ügyirat-iratdarab hierarchiája pontosan megjeleníthető, így a raktári nyilvántartás vezetésére is alkalmas. A legalacsonyabb hierarchikus szint ugyanúgy megjeleníthető az ISAD(G) leírás elemkészletének felhasználásával.⁸ Lehetőség van a raktári nyilvántartásban szereplő leírási szintek meglévő Excel nyilvántartásokból történő exportálására - a törzskönyvi adatokéhoz hasonlóan -, ez azonban már xml felhasználó ismereteket igényel.

Másik lehetőségként mód van a raktári nyilvántartások szöveges leírásként történő beillesztésére a leíró adatok körébe, a „tartalomra és szerkezetre vonatkozó adatcsoport” elemeihez. Ez azonban csak rövid leírások esetében célravezető.

Harmadik lehetőségként leírási egységekhez csatolható egy darab jpeg, tiff, bmp, gif, png, pdf (multipage is), hang- és videofájl ill. doc(x) vagy xl(s)x fájl. Az előbbieket esetében a fájl képe a felhasználónak a szoftverben megjeleníthető, míg doc(x) vagy xl(s)x fájl esetében a fájl a felhasználó gépére letöltve jeleníthető meg. A csatolt pdf állományokban ugyanakkor az AtoM központi keresőjével kereshetünk ugyanúgy, mint az adatbázisban. Sajnos a szoftver sem a leíró adatokban, sem a csatolt pdf-ekben a találat helyét nem mutatja meg. A megjelenített pdf-ben újra kereséssel a találat helye(i) is megjelennek. Nagy előrelépés azonban, hogy mind a négy levéltár feltöltött adataiban (törzskönyvi és az egyes leírások szerinti) és a csatolt pdf-ekben egyszerre lehet keresni.

Jövőbeni további feladat a meglévő raktári nyilvántartások kereshető pdf állományokká történő alakítása és a fondok/állagok mellé csatolása ill. a megfelelő hierarchikus szintek leírási egységeinek a raktári nyilvántartás mélysége szerinti feltöltése. Ez utóbbi jelentős manuális munka mennyiséget jelent, de a szoftver eredeti használati céljainak jobban megfelel.

Az AtoM szoftver használata a törzskönyvi adatok adatbázisba rendezésének problémáját, a gyarapodások rögzítésének kérdését megoldja a városi levéltárak részére, de a szervnyilvántartási feladatokat nem. Bár a szoftver az iratképzők ISAAR alapú leírását tartalmazza, az nem felel meg a magyar jogszabályi előírásoknak.

A szoftver ugyanakkor fejleszthető, közösségi igények alapján, alapítványi támogatással. A fejlesztői közösség élénk levelezést⁹ folytat ennek érdekében, melyhez magyar részről is lehet csatlakozni.

2021. június 30.

dr. Cseh Gergő Bendegúz
elnök

⁸ Az ENSZ Levéltára AtoM szoftverében több, mint 246.000 egyedi leírás és hozzá csatolt digitalizált irat férhető hozzá.

⁹ A felhasználói fórum elérhető itt: <https://groups.google.com/g/ica-atom-users>, letöltés ideje: 2021. 06. 30.